

6. ОСВІТЯНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 339.92

*Проф. О.В. Макара, д-р екон. наук –
Східноєвропейський НУ ім. Лесі Українки*

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Розкрито сутність становлення інституту державно-приватного партнерства, виділено сфери економіки, які найбільш потребують державно-приватного партнерства у контексті формування моделі соціально орієнтованого регулювання національної економіки, окреслено очікувані результати в соціально орієнтованій економіці, що дадуть змогу знизити бюджетний дефіцит на всіх рівнях державного управління та підвищити якість суспільних послуг завдяки залученню приватних інвесторів, а також полегшити процес довготермінового планування для об'єктів громадської інфраструктури і бюджетних послуг.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трансформація соціально-економічних відносин у країні, створення ефективного альянсу держави й бізнесу орієнтує становлення інституту державно-приватного партнерства. В Україні формується нова цивілізована модель розвитку країни. З певними припущеннями йдеться про трансформацію державно-корпоративної моделі, яка формувалася (дуже повільними темпами) на перших етапах реформування української економіки. На сьогодні державно-корпоративна модель отримує нову реальність у вигляді впровадження інститутів державно-приватного партнерства, що дає змогу констатувати рух до сучасної форми взаємодії ринку та держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Теорію становлення соціалізації та питання соціального виміру економіки розглянути у фундаментальних наукових дослідженнях С. Брю, Г. Беккера, Л. Ерхарда, Я. Корнаї, Х. Ламперта, Т. Лурі, К. Макконнелла, А. Мюллер-Армака, В. Ойкена, А. Рубінштейна, В. Рьопке, А. Рюстова, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, Д. Сороса, М. Туган-Барановського, М. Фрідмана, Ф. Хайека, Й. Шумпетера та ін.

Проблеми формування в Україні соціально орієнтованої національної економіки висвітлено у працях українських вчених О. Амоші, В. Беседіна, Д. Богині, Б. Буркинського, А. Гальчинського, В. Гейця, В. Гришкіна, М. Долішнього, Н. Деєвої, В. Куценко, Е. Лібанової, А. Мельник, С. Мочерного, В. Новікова, О. Новікової, М. Павловського, С. Панчишина, Ю. Пахомова, В. Скуратівського, Л. Тимошенко, М. Чумаченко та ін. Але у вітчизняній літературі не досліджено механізм державно-приватного партнерства в контексті соціально орієнтованого розвитку країни, який здатний привести до підвищення рівня життя населення нашої країни.

Мета дослідження. Формування механізму державно-приватного партнерства у контексті соціально орієнтованого розвитку країни

Виклад основного матеріалу дослідження. В українській господарській практиці термін "державно-приватне партнерство" з'явився як дослівний переклад загальноприйнятого у світовій економіці поняття public-private partnership (PPP). Державно-приватне партнерство є особливою формою відносин влади й бізнесу (альянс), інститут довірчої взаємодії різних суб'єктів власності, що мають спільні цілі та носять рівнозобов'язаний характер як за витратами й ризиками, так і за отриманими результатами.

На Заході головною метою розвитку державно-приватного партнерства є зниження бюджетного дефіциту на всіх рівнях державного управління та підвищення якості суспільних послуг завдяки залученню приватних інвесторів. Державно-приватне партнерство також розглядають як інститут узгодження суспільних цілей і приватних інтересів.

Важливість проблеми державно-приватного партнерства підтверджується прийняттям у 2010 р. Закону України "Про державно-приватне партнерство", у 2011 р. – прийняттям Кабінетом Міністрів України відповідних актів [1], які створюють чіткі та прозорі умови для здійснення відносин між партнерами. На сьогодні в Україні загалом створено правове поле для інвестування і розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні.

Перспектива інституційного забезпечення взаємозв'язку економічної та соціальної політики вбачається у створенні механізмів, які об'єднують ринкові й державні важелі управління. Для цього форми останнього треба трансформувати так, щоб указане поєднання носило несуперечливий характер. У сучасній економіці виникають дедалі нові сфери, зростання та розвиток яких не можуть бути відображені ні в традиційних, ні в нових поняттях і трактуваннях, однією з яких є державно-приватне партнерство.

Державно-приватне партнерство є взаємовигідним співробітництвом. Держава залучає додаткові фінансові ресурси, отримує можливість отримати більшу кількість інфраструктурних об'єктів, бізнес не тільки створює умови для свого подальшого розвитку, отримуючи прибуток, але й починає працювати в тих галузях, які вважалися сферою держави. В умовах недофінансування сфери інфраструктури протягом останніх 20 років державно-приватне партнерство може стати дієвим механізмом активізації інвестиційних процесів в Україні.

У країнах ЄС питома вага інвестицій на принципах державно-приватного партнерства характеризуються такими даними: залізниця – 46 %, автодороги – 35 %, енергетика – 7 %, аеропорти – 6 %. Найбільший проект на концесійній основі – Євротунель (загальний обсяг інвестицій – 15 млрд доларів США). ЄС планує за 20 років залучити за допомогою державно-приватного партнерства приблизно 400 млрд євро в транс'європейські транспортні та телекомунікаційні мережі, в енергетичну інфраструктуру [2].

Державно-приватне партнерство в Україні може реалізовуватися у різних сферах економіки, але до основних із них варто віднести такі (табл.).

Табл. Сфери економіки, які найбільш потребують державно-приватного партнерства в контексті формування моделі соціально орієнтованого регулювання національної економіки та перспективи його реалізації

Сфера реалізації державно-приватного партнерства	Особливості форм і механізмів державно-приватного партнерства	Очікуваний результат у соціальній орієнтації економіки
Інноваційне інвестування, створення технопарків для розробки високих технологій	Держава бере на себе створення інфраструктури (уключаючи соціальну), надає преференції. Приватні компанії вкладають кошти в розроблення технологій.	Підвищення рівня зайнятості, зростання продуктивності праці, підвищення рівня доходів; зростання економічної активності населення.
Сфера транспортної інфраструктури (аеропорти, мости, порти, дороги, вокзали тощо)	Держава здійснює основне фінансування великих транспортних інфраструктурних проектів, залучає приватний бізнес для розв'язання окремих завдань проекту, ураховує інтерес бізнесу в майбутньому щодо цих об'єктів.	Економія фінансових ресурсів держави, підвищення ефективності використання державних інфраструктурних об'єктів.
Будівництво соціального житла	У цей час ця сфера активно підтримується державою через механізм іпотеки.	Розширення можливостей отримання кредитів від вітчизняних і зарубіжних фінансово-кредитних установ під державні гарантії для бізнесу, забезпечення громадян доступним і комфортним житлом.
Створення інфраструктури у містах	Активно реалізуються проекти в цій сфері на принципах державно-приватного партнерства.	Підвищення ефективності використання державних інфраструктурних об'єктів
Об'єкти інфраструктури охорони здоров'я та освіти	Бізнес активно вкладає кошти в цю сферу, але в разі достатньої присутності держави (у формі бюджетних ресурсів, або на пільгових умовах для вкладання засобів).	Створення позитивного іміджу для бізнесу в суспільстві, підвищення якості соціальних послуг для суспільства, зниження рівня захворюваності населення.
Системи електропостачання, водопостачання, каналізації	Бізнес поки неохоче йде в ці проекти, але якщо будуть гарантії подальшої передачі їм цих об'єктів, активність його посилиться.	Підвищення ефективності використання системи електропостачання, водопостачання, каналізації.
Державна закупівля та державне замовлення	Специфічна форма партнерства, у якій зацікавлені обидві сторони: державі необхідний результат, продукт; бізнесу – стабільний прибуток.	Підвищення ефективності використання державних коштів, створення нових робочих місць, підвищення платоспроможності населення.

Примітка. Складено автором

Завдання реалізації пріоритетних національних проектів вимагає опрацювання економічних і правових питань задля мобілізації всіх можливих ресурсів, що особливо актуально у зв'язку з труднощами в їх реалізації. Одна із широко використовуваних у світі форм залучення приватної ініціативи, підприємницького досвіду, приватних інвестицій у сферу соціальної відповідальності держави – це проекти державно-приватного партнерства. Такі проекти тільки стартують у сфері транспорту, енергетики тощо. Потенціал механізмів державно-приватного партнерства також може бути задіяний у забезпеченні громадян доступним і комфортним житлом, у розвитку агропромислового сектору, сфери освіти, у впровадженні результатів НДДКР, у розробленні та виготовленні медичного обладнання та медикаментів. Механізми партнерства мо-

жуть бути однією з форм залучення бізнесу до виконання масштабних загальнонаціональних програм.

Зокрема, на необхідність звернення до такої форми взаємодії звернув увагу Президент України В.Ф. Янукович у посланні до українського народу (2010 р.): "Забезпечення партнерських відносин держави, бізнесу та громадськості має посісти чільне місце серед механізмів, що дають змогу ефективно вирішити проблему обмеженості ресурсів місцевого розвитку через об'єднання зусиль, потенціалів та узгодження інтересів. Особливу роль державно-приватне партнерство має відігравати у розбудові об'єктів місцевої виробничої, транспортної, комунальної та соціальної інфраструктури, що перебувають у критичному стані" [3].

Сучасний державно-корпоративний пристрій має забезпечити баланс інтересів, ефективне досягнення соціально-економічних цілей діяльності економічних суб'єктів держави й бізнесу, які є детермінуючим фактором економіко-соціальних процесів та зумовлюють ключові тенденції розвитку, рівень економічної активності, визначають потенціал економіки й бізнесу, ефективність соціально орієнтованого регулювання національної економіки та рівень життя населення.

Застосування механізмів державно-приватного партнерства приводить до забезпечення справедливого розподілу доходів у країні, формування системи соціального партнерства, соціально орієнтованої підприємницької діяльності. Відповідальність усіх національних акторів перед суспільством насамперед стосується балансу обов'язків та прав, з одного боку, держави, бізнесу – з іншого.

Модель державно-приватного партнерства має змогу успішно конкурувати із традиційною системою надання бюджетних послуг, полегшити процес довготермінового планування для об'єктів громадської інфраструктури й бюджетних послуг, а також покращити співвідношення ціни та якості щодо прозорості витрат у процесі надання послуг.

Оскільки операції державно-приватного партнерства відрізняються особливою складністю, то держава має стежити за тим, щоби компетентність представників державного сектору відповідала компетентності фахівців приватного сектору, накопичені бази даних координувалися на рівні державного сектору загалом, а досвід реалізації проектів державно-приватного партнерства обов'язково фіксувався і вивчався для подальшого його використання.

Нові тенденції, які впливають на взаємодію влади та бізнесу, створюють умови для реалізації сучасної методології відносин різних інститутів держави та економічних суб'єктів у різних сферах економіки. Це особливо важливо, тому що функції більшості державних інститутів в умовах змішаної форми власності в Україні хоча і визначені, але реалізуються недостатньо ефективно.

Сам діалог партнерських відносин влади та бізнесу варто розглядати як вузловий механізм будівництва життєздатної держави на основі змішаної власності. Модель держави й влади має стати гнучкою та двоєдиною формою участі різних економічних суб'єктів в управлінні. Тільки ця модель держави може створити стимулювальне соціально-економічне середовище на основі змішаної власності, виявити людський потенціал у процесі економічних і громадських ініціатив. Якщо суспільство не накопичить досвіду створення соціально-економічного середовища, що стимулює й заохочує людську ініціативу, йому не вибратися на цивілізований шлях розвитку.

Держава продовжує робити ставку на реалізацію приватно-державних проєктів із високим ступенем рентабельності, внаслідок яких зможе отримувати стабільний дохід. Це поки єдиний можливий спосіб для влади знайти реальні важелі впливу на приватний капітал. Проте, варто зазначити, що критерій високої рентабельності не завжди має бути вирішальним щодо вибору партнерства. Більш важливими є критерії, які пов'язані із забезпеченням національних інтересів, соціалізацією економіки та суспільства країни загалом.

У таких умовах, по-перше, держава має брати на себе функцію просування вітчизняних товарів на зовнішній і внутрішній ринки і подолання адміністративних бар'єрів, по-друге, функцію створення й фінансування фондів за схемою, у якій кошти вносять і бізнес, і держава, а потім здійснюється взаємний контроль за розподілом коштів. Безумовно, у цьому випадку і кредитні ставки, і терміни виконання відрізняються від звичайних ринкових. Спільні фонди мають проводити постійний моніторинг тих регіонів, у яких вони містяться, та давати об'єктивну інформацію щодо підприємницького клімату, рівня корупції, умов роботи тощо. Результати цього моніторингу повинні регулярно надаватися партнерам, що є запорукою успішної спільної діяльності.

У цьому контексті заслуговує на увагу корисний досвід Японії, яка почала активно використовувати державно-приватне партнерство після Другої світової війни. Японська система передбачала постійні консультації між урядом, насамперед Міністерством зовнішньої торгівлі та економіки, та найбільшими бізнес-компаніями. На таких зустрічах обговорювалися, а потім приймалися принципові рішення з економічної політики країни. Головною темою зустрічей тих років була експансія на світові ринки, вирішення питань, які ніші та з якими продуктами найдоцільніше освоювати. Успіхи, які продемонструвала японська економіка в післявоєнні роки, були пов'язані саме з цією роботою. Японія швидко вийшла на той рівень, коли вона сама змогла пропонувати західним країнам свій досвід щодо підвищення продуктивності праці та освоєння світових ринків.

Висновки і перспективи подальших розробок. Підсумовуючи викладене вище, можна зробити такі висновки. По-перше, розвиток державно-приватного партнерства в контексті формування моделі соціально орієнтованого регулювання національної економіки є важливим напрямом розв'язання суперечностей у сфері соціальної політики, однією з форм прояву яких є нерівномірність розподілу соціального навантаження між державою, приватним сектором і суспільством. Економічне партнерство держави й бізнесу, що дає змогу залучити додаткові інвестиції, стає особливо важливими для розвитку економіки країни. Протягом тривалого періоду держава не може реалізувати великі інфраструктурні проєкти, у яких має потребу приватний капітал, але брак інвестицій стримує цей процес. Вирішенню таких проблем допомогла б така форма партнерства, як концесія. У кінці 90-х років минулого століття у концесію стали активно передаватись об'єкти надрокористування та значно меншою мірою – об'єкти електроенергетики, транспорту, портів, аеропортів тощо.

По-друге, державно-приватного партнерства в контексті формування моделі соціально орієнтованого регулювання національної економіки передбачає

необхідність нормативно-правового регламентування, а також певного рівня фінансового забезпечення та регулювання.

Література

1. НАУ. Законодавство України. Кодекси. Закони України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nau.kiev.ua/>.
2. Delmon D. Understanding options for private participation (PPP) in infrastructure: Seeing the forest for the trees: PPP, PSP, BOT, DBFO, concession, lease / D. Delmon. – World Bank, 2010.
3. Послання Президента України Віктора Януковича до Українського народу (з Експертною доповіддю НІСД "Україна XXI століття. Стратегія реформ і суспільної консолідації" / уклад. А.В. Єрмолаєв. – К. : Вид-во НІСД, 2010. – 128 с.

Макара О.В. Государственно-частное партнерство в контексте социально ориентированного развития страны

Раскрыта сущность становления института государственно-частного партнерства, выделены сферы экономики, которые наиболее нуждаются в государственно-частном партнерстве в контексте формирования модели социально ориентированного регулирования национальной экономики, очерчены ожидаемые результаты в социально ориентированной экономике, которые позволят снизить бюджетный дефицит на всех уровнях государственного управления и повысят качество общественных услуг благодаря привлечению частных инвесторов, а также облегчат процесс долгосрочного планирования для объектов общественной инфраструктуры и бюджетных услуг.

Makara O. V. Public-Private Partnership in the context of socially oriented development of the country

The essence of the public-private partnership institute establishing is determined. The areas of economy that greatly need public-private partnership in the context of socially oriented national economy regulation model are highlighted. Results expected in socially oriented economy allowing reduction of budget deficits at all levels of management and improvement of public services quality by attracting private investment, and also facilitating long-term planning for public infrastructure and public services, are outlined.

Keywords: public-private partnership, economy, socially oriented economy, services, investment, long term planning.

УДК 332:341.1:711.432:911.375

Аспір. А.В. Колодійчук –

Інститут регіональних досліджень НАН України

ІННОВАЦІЙНА МЕТРОПОЛІЙНА ФУНКЦІЯ МІСТА ЧЕРНІВЦІВ: ІНФРАСТРУКТУРНИЙ ПІДХІД

Застосовано інфраструктурний підхід до аналізу реалізації інноваційної метрополійної функції Чернівців. Охарактеризовано склад і учасників інноваційно-трансфертної інфраструктури міста Чернівців, серед яких Буковинський інноваційний центр, Інноваційний фонд "Буковина інноваційна", інноваційні підрозділи вищих навчальних закладів міста тощо. Сформульовано рекомендації щодо удосконалення виконання обласним центром Буковини його інноваційної метрополійної функції. Висловлено пропозиції щодо створення Буковинського інноваційного кластера, а також обґрунтовано передумови його формування.

Ключові слова: інновації, метрополійна функція, бізнес-інкубатор, інфраструктура, кластер, інноваційний фонд, транскордонне співробітництво, трансфер, промисловість.

Постановка проблеми. Розвиток інноваційної інфраструктури є потужним чинником модернізації промисловості, економічного зростання. Іннова-